

بخش اول

کلیات

اصول حاکم بر برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی

۱- محور قرار گرفتن قرآن کریم و سنت و سیره معصومین صلوات الله علیهم

این اصل که برگرفته از مبانی تعلیم و تربیت دینی است، بر همه مراحل برنامه، بخصوص موارد زیر حاکم است:

اول: تعیین اولویت‌های آموزشی

دوم: اهداف کلی پایه‌های تحصیلی

سوم: روش‌های تعلیمی و تربیتی

چهارم: تدوین محتوا و رسانه‌های آموزشی

۲- توجه به رویکردهای جدید در تعلیم و تربیت با هدف روزآمد شدن برنامه

شیوه‌های نو در تعلیم و تربیت، بر افزایش مشارکت دانش‌آموز در امر یادگیری و ایجاد فرصت‌های مناسب برای حضور فعال او در همهٔ صحنه‌های یادگیری تأکید دارد. برنامه‌ای که بر روش‌های فعال و مشارکتی در آموزش تأکید داشته باشد، لزوماً به دنبال ایجاد فرصت برای مشارکت کودکان در امر یادگیری است. اینکه دانش‌آموز خود جست و جو کند، خود بیابد و یافته‌هایش را خود به کار گیرد، هدف روش فعال یادگیری به‌شمار می‌رود. در این شیوه، معلم در واقع راهنما و راهبر است و این بچه‌ها هستند که با راهنمایی او، مفاهیم جدید را دریافت می‌کنند. برنامه درسی باید تا آنجا که امکان دارد، مطابق این شیوه تهیه شود. بدین ترتیب، فعالیت‌های گروهی و آموختن دانش‌آموزان از یکدیگر، فراهم کردن امکان بروز خلاقیت و ابتکار برای دانش‌آموزان، ایجاد زمینه برقراری پیوند بین آموخته‌های خود در دروس مختلف (اهداف فرعی یا کارکرد ثانویه) نیز از دیگر نکات مورد توجه در این برنامه‌اند. (در اهداف، کارکرد ثانویه دیده شده است.)

۳- توجه به توانایی‌ها و محدودیت‌های رشد شناختی دانش‌آموزان دوره ابتدایی

با توجه به ویژگی‌های رشد ذهنی دانش‌آموزان در دوره ابتدایی، در برنامه جدید، علاوه بر بهره‌گیری از محسوسات و نمونه‌های عینی بر تربیت استعداد‌های کودک برای شناختن اوضاع جهان خارج و مرتبط ساختن مطالب درسی با مظاهر زندگی و اشیای موجود در محیط خاص کودک تأکید شده است. همچنین، ضمن توجه به اهمیت بهره‌گیری از حافظهٔ کودکان به نحو مطلوب، ادراک مفاهیم و فراگیری طرز استفاده از آنها (در قالب اهداف) و برقراری پیوند بین آموزش و زندگی روزمرهٔ بچه‌ها مورد تأکید قرار گرفته‌اند. برای بیان مفاهیم موجود در برنامه، در حد امکان، بر استفاده معقول از استعداد خیال‌پردازی کودکان و همچنین، به رسمیت شناخته شدن عناصر فانتزی ذهن کودکان در مواقع مقتضی توسط معلمان، سفارش شده است. (روش‌های تدریس) البته به گونه‌ای که آرام آرام بتوانند به تفکر و تعقل پردازند و صرفاً به عالم گسترده و زیبای تخیل دلخوش نشوند. لذا برای تحقق جنبه‌های فوق نیز، تا حد ممکن از مفاهیم ساده و ملموس استفاده شده است. مفاهیمی که بچه‌ها خود بتوانند با آنها ارتباط برقرار کرده، درکشان کنند و

نسبت به آنها احساس خوشایند و دلپذیری داشته باشند.

شایان ذکر است که تأکید بر آموزش محسوس و ملموس صرفاً شیوه و روشی است برای تقویت ایمان به غیب، چرا که بذر ایمان به غیب نیز در همین دوره در وجود کودک افشاندن می‌شود و البته همین اقدام نیز با توجه به لحاظ توانایی‌های ذهنی کودک انجام می‌شود.

۴- توجه به جنبه‌های عاطفی، نگرشی برای عمل کردن باورها

تأکید بر جنبه‌های نگرشی و عاطفی تعالیم دینی، به منظور فراهم ساختن مقدمات عمل به باورها، یکی از ویژگی‌های مهم برنامه تعلیم و تربیت دینی است. آنچه بیش از هر چیز دیگری در تعلیم و تربیت دینی مورد نظر است، ایجاد نگرش‌های صحیح و یا تغییر برخی نگرش‌های نادرست است و اینکه دانش‌آموز براساس آموخته‌های خود بتواند به یک موضع و نظرگاه معین و ضرورتاً صحیح برسد و امکان انتخاب و تصمیم‌گیری را بیابد و در نهایت از این رهگذر به ایمان و اعتقاد برسد. این ایمان و اعتقاد، مقدمه عمل آگاهانه و انتخاب شده است، بنابراین در برنامه جدید، انباشتن ذهن کودکان از مفاهیم و تأکید صرف بر مهارت‌هایی که تنها به درد امتحان می‌خورد و آنها را به هنگام ارزشیابی به ظاهر موفق جلوه می‌دهد، مد نظر نبوده، در عوض، ادراک مفاهیم دینی به عنوان مقدمه‌ای برای رشد عاطفی و تغییر نگرش‌های دانش‌آموزان نسبت به آنها و انس با این مفاهیم مورد توجه قرار گرفته است. همچنین به «عمل صحیح» به عنوان حاصل تبعی «نگرش‌های صحیح» تأکید شده است.^۱

۵- اصالت قائل شدن به کیفیت فرایند یاددهی - یادگیری و استفاده از روش آموزش فعال

تربیت دینی به دنبال آن است که تسهیلات و شرایط مساعدی برای رشد تفکر دینی دانش‌آموزان فراهم کند. به این ترتیب، آشنایی با معارف دینی، هدفی میانی و زیستن دینی انسان، هدف اصلی خواهد بود. از آنجا که مسایل زندگی انسان نامحدودند و هیچ‌گاه نمی‌توان همه آنها را آموزش داد، لازم است دانش‌آموختگان، فرایند یادگیری را به‌خوبی آموخته باشند تا در مواجهه با هر مسئله تازه‌ای، راه حل مناسب آن را پیدا کنند و جریان یادگیری را تداوم بخشند. همچنین، باید توجه داشت که فرایند و مسیر بر کیفیت نتیجه هم اثر می‌گذارد. احساس و نگرش فرد در مورد موضوع یادگیری نیز تا حد زیادی تحت تأثیر چگونگی طی مسیر یادگیری است؛ بنابراین، باید به افراد کمک کرد تا نسبت به فرایند یادگیری و آموخته‌هایشان احساس خوب و خوشایندی داشته باشند. بر این اساس، توصیه می‌شود که به فرایند یادگیری بیش از پیش توجه شود؛ چرا که فقط این نتیجه یادگیری نیست که اهمیت دارد بلکه آنچه طی فرایند آموزش اتفاق می‌افتد، نیز از اهمیت فراوان برخوردار است. ثمره این بحث آن است که اولاً درگیری دانش‌آموزان در جریان یادگیری، موجب عمیق‌تر و پایدارتر شدن آموخته‌های آنان می‌شود؛ ثانیاً معلم را یاری می‌دهد تا برای ارزشیابی پیشرفت یادگیری آنان، هم به فرایند و هم به محصول توجه کند و به نتایج بهتری دست یابد؛ ثالثاً اینکه به واسطه فعالیت بیشتر در امر یادگیری، در دانش‌آموزان احساس خوب و خوشایندی ایجاد می‌کند که به ویژه برای درس دینی، فوق‌العاده حائز اهمیت است.

همچنین فراهم ساختن فرصت مشارکت فعال دانش‌آموزان در جریان آموزش و یادگیری بسیار مهم است؛ چرا که به دانش‌آموز کمک می‌کند تا حد امکان، خودش جست و جو، فکر و عمل کند و با توجه به تجارب و یافته‌های قبلی و فعلی خود، به نتیجه برسد و معلم هم با راهنمایی‌های مناسب، او را در این راه یاری رساند. به این ترتیب، به کارگیری روش‌های یادگیری از طریق همیاری (شرکت دانش‌آموز در فعالیت‌های آموزشی به عنوان یکی از اعضای گروه) و بهره‌گیری از شیوه‌های فعال تدریس، که از طریق آن، دانش‌آموزان با هدایت معلم و فعالیت ذهنی و عملی خود، به نتیجه می‌رسند، از راهبردهای اساسی فرایند یادگیری در تعلیم و تربیت دینی است.

۱- با توجه به تحقیقات انجام شده توسط دکتر ناصر باهنر و دکتر حسین اسکندری و دکتر دادستان

۶- تقویت احساس نیاز به دین

برنامه درسی و آموزش‌های دینی باید به گونه‌ای طراحی شود که اصل احساس نیاز به دین را برای دانش‌آموز زنده کند؛ به گونه‌ای که دریابد بدون تکیه بر دین و اعتقادات دینی زندگی او دارای خلأیی بزرگ و از معنا و جهت تهی است. او دریابد که زندگی با دین گره‌ها را می‌گشاید و از سردرگمی‌ها و بی‌تفاوتی‌ها نجات می‌دهد و به شخصی فعال و هدفمند و مفید در زندگی تبدیل می‌کند.

۷- توجه به هنر برای ترسیم چهره زیبای الگوهای دینی

بچه‌ها زیبایی را دوست دارند. روح آنها با زیبایی پیوندی عمیق دارد و به دنبال چیزهایی هستند که چشم و گوششان را بنوازد و قوه تخیلشان را به پرواز درآورد. بچه‌ها هنر را دوست دارند و از تکلف و زیاده‌گویی بیزارند و هرچه فطرت زیباپرست آنها را نادیده بگیرد، طرد می‌کنند.

توجه به جنبه‌های زیبایی شناختی از ارکان آموزش دینی است؛ برای اینکه در درجه اول، فطرت زیباپرست دانش‌آموزان مورد توجه قرار گرفته و پرورش یابد؛ دوم اینکه از دین و آموزه‌های آن، تصویری زیبا در ذهن آنان ترسیم شود و سوم اینکه چهره زیبایی از الگوهای رفتاری و شخصیت پیشوایان و راهنمایان بزرگ دینی بر پرده جان و اندیشه آنان نقش بندد. پس باید بتوان زیبایی‌های دین و دین زیبا را در سطحی کودکان به بچه‌ها آموخت؛ با توجه به اهمیت الگوپذیری در این سن، استفاده از الگوهای صحیح موقداً باید مورد توجه قرار گیرد.

۸- توجه به زبان و ادبیات خاص کودکان

ادبیات کودکان آموزه‌های ارزنده‌ای را در اختیار برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی قرار می‌دهد تا با بهره‌گیری از آنها بتوانند به زبان کودکان بیش از پیش نزدیک شده و کلام خود را با آنان هماهنگ کنند. در برنامه جدید نیز تا آنجا که به محتوا، اصالت مفاهیم و ساختار آموزشی مواد درسی لطمه وارد نشود، از آموزه‌های مربوط به ادبیات کودکان و محصولات کارشناسان این حیطه بهره گرفته شده است. همچنین با توجه به ویژگی‌های رشد ذهنی کودکان، از محسوسات و نمونه‌های عینی برای پرورش تفکر کودکان استفاده و از طرح بی‌موقع مطالب انتزاعی، خشک و غیرملموس دوری شده است.

۹- ارتباط آموزش با نیازها و علائق دانش‌آموزان و توجه به او به عنوان منبع اطلاعات برنامه درسی

هدف تعلیم و تربیت دینی، تنها ارائه اطلاعات و معارف دینی به دانش‌آموزان نیست. هدف آن است که دانش‌آموزان از آموخته‌های خود در این زمینه در موقعیت‌های مختلف زندگی روزمره خود استفاده کنند. به همین جهت در این برنامه سعی شده آموزش‌ها با زندگی روزمره دانش‌آموزان کاملاً مرتبط باشند. استفاده از موقعیت‌ها و نمونه‌های موجود در زندگی روزمره دانش‌آموزان، انتخاب مطالب، نمونه‌ها و مثال‌ها از زندگی آنها، فراهم ساختن فرصت تمرین و تعمیم آموخته‌ها به زندگی روزمره و موقعیت‌های شبیه‌سازی شده آن و... از جمله نکاتی است که در این مورد مطمح نظر قرار گرفته‌اند. توجه به علائق و رغبت‌های مخاطبان، از ویژگی‌های ضروری هر آموزش موفق است. کودکان، جستجو، کشف و ساختن را دوست دارند، از بازی و فعالیت‌های نشاط‌آور لذت می‌برند و... در این برنامه ضمن رعایت نکات پیش گفته، سعی شده این گونه علائق در فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مورد توجه قرار گیرد.

همچنین از آنجا که استعدادها و گرایش‌های فطری به صورت بالقوه در نهاد کودک حضور دارد و باید با عمل ارادی و آگاهانه او به فعلیت برسد، تربیت دینی با التفات به ماهیت رشد کودک و اعتقاد به خوبی ذاتی انسان‌ها در برنامه‌ریزی درسی، شخصیت، نیازها و تعلقات شاگردان را همواره مدنظر قرار می‌دهد. بدین ترتیب، به کودکان نه به عنوان بزرگسالان کوچک اندام بلکه به عنوان موجوداتی که مراحل مختلف رشد را طی می‌کنند، نگریسته می‌شود. از طرفی، هیچ دو کودکی شبیه به هم نیستند. کودکان از نظر

آگاهی، ویژگی‌های شخصی، قابلیت‌ها و توانایی‌ها، علایق و امیالی که کسب کرده‌اند، با هم فرق دارند. لذا توجه به نیازها و مقتضیات خاص این سن مستلزم برنامه‌ریزی درسی خاصی است که باید مورد توجه واقع شود.

۱۰- حضور اندیشه‌های حضرت امام خمینی (قدس سره) در کالبد محتوای آموزش

اندیشه‌های امام خمینی که معمار بزرگ نظام اسلامی در عصر حاضر هستند، باید در همه مراحل آموزش و برنامه درسی حضور داشته باشد. استفاده از پیام‌ها، سخنرانی‌ها و کتاب‌های ایشان و آوردن مصادیق نمونه‌ها و شواهد از آنها و نیز ارجاع دانش‌آموز به این آثار در برنامه‌های تحقیقی خود، سبب توجه دانش‌آموزان به اندیشه‌های آن بزرگوار است.

۱۱- بهره‌مندی از دستاوردهای عالمان دین

در تدوین و تبیین آموزه‌های دینی، باید از منبع غنی علوم و فرهنگ اسلامی که فرزندگان علم و تقوا در طول چند قرن تمدن اسلامی با مجاهدت خود فراهم ساخته‌اند، استفاده شود و دستاوردهای علمی که دانشمندان اسلامی معاصر در جهت ارائه اسلام ناب در جهان امروز عرضه کرده‌اند، بخصوص آثار فرهنگی حضرت امام خمینی، علامه طباطبایی و شهید مطهری - رحمه الله علیهم - و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی فرا راه حرکت‌های آموزشی قرار گیرد.

۱۲- توجه به اهداف ویژه دختران و پسران

برنامه باید با توجه به تفاوت‌های موجود در احکام دختران و پسران طراحی و برای هر گروه به تنهایی آموزش داده شود. همچنین در اموری مانند سن بلوغ، معاشرت، پوشش و حجاب، نظام خانواده، نقش مرد و زن در خانه و جامعه، باید به نوع مخاطب و نحوه پیام‌رسانی به او توجه گردد. همچنین جنبه‌های روان‌شناختی زن و مرد در مجموعه آموزش‌ها باید مد نظر قرار گیرد.

۱۳- سمت‌گیری آموزش در جهت وحدت اسلامی

برنامه باید در جهت تقویت وحدت اسلامی و نزدیکی پیروان مذاهب مختلف اسلامی طراحی شود تا مودت و رحمت میان آنان را استحکام بخشد؛ به همین دلیل باید از تعارضات و کشمکش‌های بی‌مورد فکری اجتناب نمود و محور آموزش را بر تعلیمات قرآن کریم و سنت پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت بزرگوار ایشان قرار داد.

۱۴- آموزش اقلیت‌های دینی (مسیحی، یهودی و زرتشتی)

چون همه ادیان الهی در اصول دین و جوهره و حقیقت دین که خداگرایی و معنویت‌گرایی و عمل برای سعادت در آخرت است، وحدت نظر دارند، چارچوب کلی برنامه درسی آنان از همین برنامه اخذ می‌شود. اما محتوای آموزشی آنان با توجه به تعلیمات خاص آن ادیان و با استفاده از منابع مورد تأیید در آن ادیان، فراهم می‌آید. این آموزش باید هماهنگ با قوانین جمهوری اسلامی ایران باشد.

روش‌های تدریس دروس : روش‌های تدریس مربوط به هر درس در آموزش

همان درس در بخش دوم (آموزش درس‌ها) کتاب معرفی شده است، با این تفاوت که روش‌هایی که در درس‌های قبلی معرفی شده است از معرفی مجدد آن در درسی که مورد استفاده قرار خواهد گرفت خودداری شده بلکه به آن ارجاع خواهد شد.

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در هدیه‌های آسمان ششم دبستان^۱

چند نکته مهم در ارزشیابی^۲

- ارزشیابی، به عنوان مهم‌ترین بخش فرایند یادگیری، باید با هدف رشد دانش‌آموزان انجام شود.
- ارزشیابی صرفاً برای مشخص ساختن موارد اشتباه و ضعف‌هایی است که باید تصحیح شوند، نه برای ثبت اشکالات و گزارش آن به دیگران. به عبارت دیگر، وسیله‌ای است برای تحریک و تشویق دانش‌آموزان به یادگیری بیشتر.
- در تعلیم و تربیت دینی، همه قلمروهای یادگیری، اهمیت و ویژگی‌های خاص خود را دارد. برای یادآوری اهمیت هریک، کافی است به این نکته توجه کنیم که اعمال دینی، هنگامی ارزشمندند که براساس ایمان و تمایلی درونی و قلبی باشند و اساس چنین ایمانی را نیز معرفت و شناخت حقیقی تشکیل می‌دهد.
- اینکه هر دانش‌آموزی، مطابق با سرعت انتقال و توان یادگیری خود می‌آموزد، واقعیتی غیرقابل انکار است. اما این را نیز نمی‌توان نادیده گرفت که هر دانش‌آموزی، چه کسی که سریع می‌آموزد و چه آنکه دیرتر یاد می‌گیرد، می‌تواند احساسات دینی خود را به گونه‌ای بروز دهد؛ به طوری که بتوان در رفتار، گفتار و حرکات او ردپایی از تحقق اهداف برنامه درسی را مشاهده کرد. به همین جهت برای قضاوت نهایی در مورد پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، آموزگار باید به جمع‌بندی مشاهدات خود در طول سال تحصیلی اقدام نماید.
- باید از یک سوء برداشت پرهیز شود و آن اینکه توجه به قلمروهای نگرشی و مهارتی دانش‌آموزان بدین معنا نیست که به میزان دین‌داری آنها نمره بدهیم و مثلاً به کسی که در نماز جماعت شرکت می‌کند یا راست می‌گوید یا غیبت دیگران را نمی‌کند، نمره کامل بدهیم. این امور اساساً قابل نمره دادن نیستند.
- نباید با آزمون‌ها و امتحانات مشکل و دلهره‌آور، در دانش‌آموزان، احساس ناخوشایندی نسبت به درس دینی ایجاد شود و با تعدادی از آنها موفقیت در این زمینه را برای خود، امری دشوار و یا ناممکن تلقی کنند. اگر کودکی، در مورد انجام تکلیفی، خود را ناموفق و شکست‌خورده تلقی کند، نسبت به آن کار، احساس بدی پیدا کرده و چنین احساسی، حتی او را از یادگیری‌های بعدی باز می‌دارد.
- از آنجا که رقابت میان فردی برای دانش‌آموزان ابتدایی، اضطراب‌آفرین و گاهی ناامیدکننده است، وضعیت هر کودک، باید به نسبت خودش و پیشرفتی که حاصل کرده، سنجیده و برآورده گردد. به عبارت بهتر، آنچه مهم است، رقابت هر دانش‌آموز با خود اوست، نه با دانش‌آموزان دیگر.

ارزشیابی با چه روشی صورت می‌گیرد؟

ارزشیابی در درس هدیه‌های آسمان ششم دبستان به دو صورت **مستمر** (از طریق مشاهده عملکرد دانش‌آموزان در فرایند

^۱ - توصیه می‌شود آموزگاران محترم با دقت بیشتری این بخش را مطالعه نمایند تا در خصوص ارزشیابی با مشکلات کمتری مواجه شوند.

^۲ - برای آشنایی بیشتر مراجعه کنید به کتاب: ارزشیابی خلاق در تعلیم و تربیت دینی بصیرت‌گرا، نوشته علیرضا رحیمی، سعید راصد، فاطمه رضائی، انتشارات نهج.

یادگیری و محصول عملکرد آنها) و پایانی (از طریق آزمون کتبی) صورت می‌گیرد. معلمان محترم با استفاده از روش‌های مختلف می‌توانند در طول سال دانش‌آموزان را به صورت مستمر مورد ارزشیابی قرار داده و در پایان سال تحصیلی نیز با برگزاری یک آزمون کتبی، آموخته‌های آنها را محک بزنند. برای تعیین سهم نمرات ارزشیابی مستمر و پایانی، در نمره نهایی دانش‌آموزان می‌توانید به بخشنامه‌های مربوط مراجعه نمایید.

ارزشیابی مستمر (در طول سال تحصیلی)

ارزشیابی مستمر با استفاده از روش‌های گوناگون می‌تواند صورت گیرد؛ در ادامه به معرفی دو نمونه می‌پردازیم^۱ :

مشاهده : یکی از بهترین روش‌های ارزشیابی مستمر، ارزشیابی از طریق مشاهده است. این روش مبتنی بر بررسی فعالیت‌های مستمر روزانه در مدرسه و حتی خارج از آن است. مشاهده ممکن است در موقعیت طبیعی و در وضع و موقعیت عادی شاگرد انجام شود یا در موقعیتی که برای او به وجود آورده‌ایم، بدون آنکه خود مطلع باشد (مشاهده در موقعیت مصنوعی).

آزمون شفاهی : در این نوع ارزشیابی، معلمان جهت اطلاع از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، به تناسب اهداف و محتوای درس، سؤالاتی را به صورت شفاهی می‌پرسند. به دلیل رو در رو بودن پرسشگر و پاسخ دهنده، مشکلات یادگیری دانش‌آموزان تا حدود زیادی مشخص شده و معلم می‌تواند به موقع بازخوردهای لازم را به دانش‌آموزان و اولیای ایشان ارائه نماید.

چه مواردی مورد ارزشیابی مستمر قرار می‌گیرد و نشانه‌های بروز هر یک چیست؟

۱- درک مفاهیم : از آنجا که تحقق اکثر اهداف برنامه، منوط به درک مفاهیم ارائه شده به بچه‌هاست، درک مفاهیم ساده (مفاهیم پیش‌بینی شده در محتوای برنامه)، بسط آنها، استفاده از این مفاهیم در موارد تعیین شده و به کارگیری قوه خلاقه بچه‌ها برای فهم بهتر و گسترش مفاهیم، یکی از بخش‌های عمده برنامه است که نظام ارزشیابی باید بدان بپردازد.

برای ارزشیابی دانستنی‌های دانش‌آموزان، باید به آنها مجال دهیم تا برداشت و ادراک خود را از مفاهیم آموخته شده، با سازمان ذهنی و زبان خاص خود بیان کنند^۲؛ مثال‌ها، نمونه‌ها و مصداق‌های جدیدی علاوه بر مثال‌ها و نمونه‌های تدریس شده، بیان نمایند؛ مصداق یک مفهوم را از غیر آن تشخیص دهند؛ مصداق مفهوم را در قالب‌ها و شکل‌های گوناگون شناسایی کنند؛ ارتباط آن را با مفاهیم و موضوعات دیگر جست‌وجو و بیان کنند؛ در موقعیت‌های عملی و به شیوه‌های مختلف، آن را به کار ببرند، بتوانند برخی از نتایج و تبعات آن را پیش‌بینی کنند؛ بتوانند مفاهیم متضاد آنها را شناسایی و بیان کنند و ...

۲- تقویت نگرش‌ها : تقویت نگرش‌ها بخش مهمی از اهداف آموزشی هدیه‌های آسمان را تشکیل می‌دهد و بنابراین در ارزشیابی آنها نیز باید دقت نظر و توجه کامل صورت گیرد.

برای ارزشیابی از نگرش‌ها هم سعی بر آن است که به سراغ نشانه‌های مناسب برویم و با استفاده از شیوه‌های مقتضی، کم و کیف تحقق آنها را بررسی کنیم.

بررسی دلایل دانش‌آموزان برای انجام یک فعالیت، از راه‌های پی بردن به احساسات و نگرش‌های آنها می‌باشد. تکمیل جملات ناقص، تفسیر تصاویر، تکمیل داستان، نوشتن جملات و عبارات ساده و ... از دیگر شیوه‌های ارزشیابی این زمینه هستند.

۱- جهت آشنایی با سایر روش‌ها می‌توانید به کتاب «راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی» انتشار یافته از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش

مراجعه نمایید.

۲- بیان افکار و برداشت‌های دانش‌آموزان، می‌تواند به اشکال گوناگون از جمله : مکالمه، نوشتن، نقاشی، نمایش و مدل‌سازی صورت گیرد.

همچنین بروز نشانه‌هایی شبیه به آنچه در زیر ذکر شده است، می‌تواند علامت وجود علاقه و احساس مثبت نسبت به یک فعالیت، تلقی گردد:

- انجام فعالیت‌های انتخابی و داوطلبانه در مقابل وظایف و تکالیف مشخص
- انجام فعالیت در حدی فراتر از آنچه از دانش‌آموزان خواسته شده
- ابزار احساسات مثبت و یا هیجان به هنگام انجام یک فعالیت
- دوام و استمرار یک رفتار در شرایط و موقعیت‌های مختلف

۳- کسب مهارت‌ها: در این حوزه که شامل مهارت‌های مربوط به اعمال دینی، مشارکت فعال در فعالیت‌های دینی و مشارکت فعال در فعالیت‌های گروهی یادگیری می‌شود، دانش‌آموزان از طریق تکرار و تمرین، مهارت‌هایی را در زمینه آداب و اعمال دینی کسب می‌نمایند. ایشان همچنین می‌آموزند که برای فهم مطالب، جست‌وجوی مفاهیم و یادگیری بهتر، با دیگران مشارکت کنند، به نظر دیگران احترام بگذارند، نظرهای خود را مطرح کنند و عنصر فعالی در گروه باشند. اهداف مربوط به یادگیری برخی از احکام عملی و آداب اخلاقی و ممارست در انجام آنها نظیر وضو گرفتن و نماز خواندن در این گروه قرار دارند.

معیار در ارزشیابی مستمر چیست؟

معیار در ارزشیابی مستمر، همان اهداف و انتظارات یادگیری است که در آغاز هر درس ذکر شده است. انتظار می‌رود هر دانش‌آموز در هر نیمسال دست کم در ۴ درس مورد ارزشیابی قرار گرفته و امتیازی را کسب نموده باشد. نمره مستمر دانش‌آموز در پایان هر نیمسال تحصیلی، عبارت خواهد بود از میانگین ۴ نمره ثبت شده از وی. معلمان گرامی جهت آشنایی با چگونگی ثبت مشاهدات و ابزارهای گوناگون ارزشیابی می‌توانند به کتاب «راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی» که از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش منتشر شده است، مراجعه نمایند.

ارزشیابی پایانی (پایان سال تحصیلی)

ارزشیابی پایانی درس هدیه‌های آسمان ششم دبستان، در انتهای سال تحصیلی، هماهنگ با سایر دروس این پایه، با استفاده از ابزار آزمون کتبی خواهد بود.

نوع و شکل سؤالات آزمون‌های کتبی، سهم فراوانی در کاستن اضطراب دانش‌آموزان از برگزاری این نوع آزمون‌ها دارد. ما در آزمون‌های کتبی صرفاً به دنبال آزمودن محفوظات دانش‌آموزان نیستیم و البته باید توجه داشته باشیم که آزمایش محفوظات دانش‌آموزان، آنها را در یادگیری، حافظه محور بار آورده و این خود می‌تواند منشأ ایجاد آسیب‌های گوناگون گردد؛ بلکه می‌بایست با استفاده از سبک‌های گوناگون در طراحی سؤال، علاوه بر رفع این آسیب‌ها، به درونی‌سازی محتوای آموزشی کمک نماییم. به بیان دیگر آزمون‌های کتبی درک مفاهیم را هدف قرار می‌دهند، نه حفظ محتوا را. در ادامه به برخی الگوها و نمونه‌ها در طراحی سؤالات کتبی اشاره می‌کنیم:

○ سؤالات به گونه‌ای باشند که پاسخ‌گویی به آنها مستلزم برقراری ارتباط میان مفاهیم عنوان شده و استنباط و نتیجه‌گیری از آنها باشد. به عنوان نمونه:

به نظر شما چرا زیارت بزرگان دین به ما سفارش شده است؟

○ موقعیتی فرضی طراحی گردد و دانش‌آموز با استفاده از اطلاعات موجود در درس، به سؤالات مطرح شده در آن موقعیت

پاسخ دهد. سؤالاتی که برای پاسخ دادن، نیازمند تصمیم‌گیری به جای شخصیت موجود در آن موقعیت باشد. به عنوان نمونه :

سعیده تازه به سن تکلیف رسیده است، با جدا کردن موارد صحیح از غلط به او کمک کنید احکام خود را به درستی یاد بگیرد :

– در حضور عمو و شوهر عمه خود وضو می‌گیرد.

– بدون پوشیدن روسری از عمو و دایی خود پذیرایی می‌کند.

– بدون پوشیدن جوراب به منزل شوهر خواهرش می‌رود.

○ طرح سؤالات به گونه‌ای باشد که دانش‌آموز با استفاده از اطلاعات مطرح شده در درس و مقایسه میان دو مفهوم یا دو

موقعیت فرضی، به نتیجه مورد نظر دست پیدا کند. به عنوان نمونه :

به نظر شما استفاده درست یا نادرست از فرصت‌ها، هر یک چه نتایجی را به دنبال دارد؟ (این سؤال می‌تواند در قالب یک جدول

نیز طراحی گردد.)

بخش دوم

راهنمای تدریس

نکات کلی در باره آموزش‌های مربوط به موضوعات کتاب هدیه‌های آسمان؛ ششم دبستان

اهداف کلی در ششم دبستان

با عنایت به مفاد سند «تحول بنیادین آموزش و پرورش» و مصوبه هشتصد و پنجاه و دومین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، تاریخ ۹۰/۱۰/۰۱، اهداف کلی و اهداف برنامه‌های درسی ششم دبستان به شرح ذیل تعیین گردیده است :

اهداف کلی پایه ششم

– تکمیل، تعمیق و تثبیت اهداف مصوب دوره ابتدایی متناسب با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و همسو با برنامه درسی

ملی

– تربیت همه‌جانبه دانش‌آموزان در راستای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه متناسب با موقعیت‌ها و نیازهای جدید و پاسخ به اقتضائات آن و کسب آداب و مهارت‌های ضروری برای ورود به دوره تحصیلی بعدی و تأمین زندگی.

اهداف برنامه‌های درسی پایه ششم : اهداف برنامه‌های درسی پایه ششم با توجه به اهداف کلی و اهداف دوره ابتدایی مصوب شورای عالی آموزش و پرورش به شرح زیر است :

۱- تربیت عقلانی و تقویت تفکر و تعقل

۲- تعمیق باور به ارزشمندی نهاد خانواده، وطن، فرهنگ و هویت اسلامی – ایرانی و ارج نهادن به میراث فرهنگی، قانون،

صداقت و پاکی

۳- تقویت باور به هدفمندی خلقت، آیه بودن آن، ارزشمندی مخلوقات و درک قوانین و زیبایی‌های جهان آفرینش

۴- آشنایی با آداب و مهارت‌های زندگی و به‌کارگیری آنها

۵- آشنایی با تأثیر کار و تلاش در پیشرفت کشور، مشاغل و فرایندهای اقتصادی در محیط زندگی

۶- توانایی به‌کارگیری مهارت‌های اصلی زبان خواندن و نوشتن متون زبان فارسی

۷- توانایی به‌کارگیری مفاهیم و مهارت‌های پایه ریاضی در حل مسائل روزمره زندگی

۸- نگرش‌ها و مهارت‌های پایه در خلق آثار فرهنگی – هنری با رویکرد تربیت هنری

۹- شناخت و کاربرد روش‌ها، مواد و ابزارهای علمی و فناوریانه در یادگیری و زندگی روزمره.

اهداف کلی درس هدیه های آسمان؛ ششم دبستان

۱- دانش آموزان پدیده های خلقت را به عنوان آیات قدرت خداوند معرفی کنند و نظم و هماهنگی آنها را به عنوان دلیلی بر توحید بیان نمایند.

۲- دانش آموزان به پرستش و استعانت از خداوند تمایل نشان دهند

۳- ایشان به هدایت خدا احساس نیاز کنند و به پیامبر(ص) به عنوان هدایتگر دینی و رهبر دنیوی مردم ادای احترام کنند.

۴- دانش آموزان به اهل بیت(ع) به عنوان بهترین الگوها ادای احترام کنند و برای الگوگیری از آنها علاقه نشان دهند.

۵- دانش آموزان بر انجام وظیفه تولی نسبت به امامان و تبری از ظالمان تمایل نشان دهند.

۶- ایشان با نقش امام حسین(ع) و یارانش (با محوریت حضرت قاسم) در دفاع از دین آشنا شوند و از آنها قدردانی کنند.

۷- دانش آموزان با ناآشنایی امام زمان(عج) در دوره غیبت آشنایی بیشتری پیدا کنند و برای ادای احترام به آنها تلاش نمایند.

۸- دانش آموزان تأثیر اعتقاد به معاد در زندگی را شناسایی کنند و برای اصلاح رفتار با اعتقاد به معاد کوشش نمایند.

۹- دانش آموزان با آیاتی از قرآن کریم آشنا شوند و برای بهره گیری از آیات قرآن تلاش کنند.

۱۰- دانش آموزان به نقش تلاش و کوشش در رسیدن به موفقیت توجه داشته باشند و برای رسیدن به موفقیت تلاش کنند.

۱۱- دانش آموزان با آداب معاشرت و مهمانی آشنا شوند و برای به کار بستن آنها تلاش نمایند.

۱۲- دانش آموزان آداب علم جویی و دانش آموزی را شناسایی کنند و برای رعایت آنها علاقه نشان دهند.

۱۳- دانش آموزان با تأکید اسلام بر تربیت بدنی و تفریحات سالم آشنا شوند و برای انجام آنها تلاش کنند.

۱۴- دانش آموزان برای رعایت احکام محرم و نامحرم و پوشش اسلامی کوشش کنند.

۱۵- دانش آموزان با احکام دینی مسافر (نماز و روزه) آشنا گردند و برای انجام آنها سعی نمایند.

۱۶- دانش آموزان با مراسم حج و عید قربان آشنا شوند و برای به کار بستن آنها اظهار علاقه کنند.

۱۷- دانش آموزان با مقام شهید و دفاع مقدس آشنا شوند و برای شرکت در مراسم تجلیل آنها کوشش کنند.

۱۸- دانش آموزان برای مشارکت در مراسم دهه فجر و راهپیمایی ۲۲ بهمن گرایش نشان دهند.

۱۹- دانش آموزان با برخی از امام زادگان (برادر و خواهر امام رضا(ع))، حضرت معصومه(س)، احمد بن موسی و حضرت

عبدالعظیم(ع) آشنا شوند و برای زیارت آنها اظهار علاقه کنند.

سرفصل‌های برنامه تعلیم و تربیت دینی در پایه‌های مختلف

پایه‌ها / موضوعات	پایه دوم	پایه سوم	پایه چهارم	پایه پنجم	پایه ششم
خد شناسی	- مهربانی خد - نعمت‌های الهی - دعا، ره گفت‌وگو با خد وند	- بخشنده‌گی خد - نیازمندی نسان به نعمت‌های الهی - شکرگزاری در برابر نعمت‌های خد وند	- د نایی و تو نایی خد وند - د نایی و تو نایی خد، مایه دلگرمی نسان	- یگانگی و بی‌همتایی خد وند - خد وند، یگانه یار و پشتیبان ما - دعا‌های معصومین علیهم السلام	- پدیده‌های خلقت آیات قدرت خد وند - نظم و هماهنگی پدیده‌های خلقت - دلیلی بر توحید - پرستش و ستاعت ز خد
پیامبری	- پیامبرن بزرگ الهی - مهربانی پیامبر سلام (ص) با کودکان	- حضرت برهم، یکی ز پیامبرن بزرگ الهی - باخلاق و رفتار پیامبر کرم (ص) با خویشان - حضرت خدیجه (س) نمونه زنان مؤمن	- حضرت موسی، یکی ز پیامبرن بزرگ الهی - خلاق و رفتار پیامبر کرم (ص) با خویشان - حضرت خدیجه (س) نمونه زنان مؤمن	- حضرت عیسی، یکی ز پیامبرن بزرگ الهی - تأثیر رفتار پیامبر کرم (ص) بر مردم - حضرت مریم (س)، نمونه زنان مؤمن	- حساس نیاز به هدیت خد وند - پیامبر (ص) به عنون هدیتگر دینی و رهبر دنیوی
مامت	- ثمة طهار (ع)، بهترین نسان‌ها - هل بیت پیامبر (ع) - مامان ول، دوم و سوم - مام دوزدهم	- مامان چهارم و پنجم و ششم - مام زمان (عج) - حضرت زهر (س) برترین زن و مادر - حضرت زینب (س)، قهرمان کربلا	- مامان هفتم و هشتم و نهم - مهربانی مام زمان به شیعیان - مام زمان (ع) - معنای مامت - مام خمینی (ره)، ز پیرون ثمة (ع) در زمان معاصر	- مامان دهم و یازدهم و دوزدهم - وظایف شیعیان در زمان غیبت - مام زمان (ع) - معنای مامت - مام خمینی (ره)، ز پیرون ثمة (ع) در زمان معاصر	- هل بیت (ع) بهترین لگوها - تولی نسبت به مامان و تبری ز ظالمان - نقش مام حسین (ع) و یارنش با محوریت حضرت قاسم (ع) در دفاع ز دین - نابیان مام زمان (عج) در دوره غیبت
جهان آخرت	-	- تناسب عمل و نتیجه در زندگی - جهان آخرت، محل پادش و جز بهشت و جهنم، جزای عمل - نیک و بد در جهان آخرت	- آگاهی خد وند ز همه عمل‌ها، حتی آنهایی که دیگرن ندیده‌ند. - ثبت و ضبط همه عمل‌ها در دنیا	- تلاش بیشتر مروز، نتیجه بهتر فرد - معاد، یکی ز صول دین	- تأثیر اعتقاد به معاد در زندگی - صلاح رفتار با اعتقاد به معاد
قرآن	- پیام‌های قرآنی	- پیام‌های قرآنی	- پیام‌های قرآنی	- قرآن کتاب دینی مسلمانان	- پیام‌های قرآنی
آداب و خلاق	- آداب سلام کردن، پاکیزگی، خوردن و آشامیدن	- حجاب و پوشش سلامی - نظم و ترتیب - احترام به پدر و مادر و معلم - حفظ و مراقبت ز طبیعت	- رفتار مناسب با خویشان، دوستان و همسایگان - دوست خوب - کمک کردن به دیگرن	- آداب سخن گفتن - برنامه‌ریزی - صرفه‌جویی	- شناسایی عوامل وحدت مسلمانان با محوریت قرآن و قبله - نقش تلاش و کوشش در رسیدن به موفقیت - آداب معاشرت و مهمانی - آداب علم‌جویی و دانش‌آموزی - تربیت بدنی و تفریحات سالم
حکام	- وضو - نماز دورگتی - وقات ذن	- تکلیف و مقدمات آن - نماز سه و چهاررگتی - روزه - طهارت - حجاب - تقلید	- نماز آیات - تیمم - نماز جماعت - یادآوری حکام دوم و سوم	- مر به معروف و نهی ز منکر - غسل جمعه و نماز جمعه - مال حرم و حلال	- محرم و نامحرم و پوشش سلامی - نماز و روزه مسافر
مرسم سلامی	- جشن ولادت پیامبر کرم (ص) - جشن ولادت مام زمان (ع) - جشن نماز	- ما، رمضان و عید فطر - جشن تکلیف دخترها - روز ولادت حضرت زهر (س) و روز مادر - عاشور	- جشن عید مبعث - زیارت - نماز جماعت - حضور در مسجد	- بزرگداشت انقلاب سلامی - نماز جمعه - عید غدیر	- مرسم حج و عید قربان - مقام شهید و دفاع مقدس - دهه فجر و رهیمایی ۲۲ بهمن
شخصیت‌های دینی	-	- حساس علاقه، محبت بیشتر به حضرت زینب (س)	- حساس علاقه نسبت به حضرت خدیجه (س) و عمال و رفتارشان - حساس علاقه و احترام نسبت به آسیه و عمال و رفتارشان	- حساس علاقه و احترام نسبت به حضرت مریم (س) و عمال و رفتارشان - حساس علاقه نسبت به مام خمینی (ره)	- حضرت معصومه (س) - حضرت حمدهن موسی (ع) - حضرت عبدعظیم (ع)
خودشناسی	- توجه به خود به عنون محبوب خد وند - گرایش و علاقه به پاکیزگی خود	- توجه به نیاز نسان به نعمت‌های الهی - علاقه‌مندی به رفع نیاز خود در درس گرفتن ز کودکی پیامبر (ص)	- توجه به آثار و نتایج عمل خود در زندگی - علاقه به رفع نیاز خود در مورد رتباط با همسالان	- علاقه به رفع نیاز خود در درس گرفتن ز پیشوایان دینی	- لگوگیری ز پیشوایان دینی

معرفی موضوعات کتاب هدیه‌های آسمان؛ ششم دبستان

موضوع خداشناسی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به خداشناسی به کودکان: هدف غایی تعلیم و تربیت دینی، ایمان به خدا و عمل صالح است. در خصوص آموزش‌های مربوط به خداشناسی به کودکان توجه به این نکته ذیل حائز اهمیت است که اگرچه تصور کودکان درباره خدا آمیخته‌ای از تخیل و تجسم است ولی همین تصورات باعث می‌شوند که کودک بتواند با خدا رابطه برقرار کند اما ضمناً نباید بر روی تصاویر ذهنی و تصورات او صحه گذاشت بلکه بهتر است بیشتر درباره زیبایی مخلوقات او و مهربان و دوست داشتنی بودن او گفت و گو کنید.

معرفی بخش خداشناسی کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم: خداشناسی در پایه‌های دوم تا چهارم به آشناکردن دانش‌آموزان با صفات خداوند اختصاص یافت و در پایه پنجم به مفهوم توحید به عنوان یکی از اصول دین با بیان نمونه‌های ملموس و قابل دسترسی به شیوه غیر مستقیم اشاره شد. در پایه ششم با استناد به نظم و هماهنگی پدیده‌های خلقت دانش‌آموز به این نتیجه می‌رسد که تنها ناظم قدرتمندی که می‌تواند چنین نظم شگفت‌انگیزی را ایجاد نماید؛ خداوند یگانه است و به همین دلیل تنها معبودی که شایستگی پرستش دارد خدای یکتا است.

اهداف بخش خداشناسی در پایه ششم عبارت است از:

❖ معرفی پدیده‌های خلقت به عنوان آیات قدرت خداوند

❖ آشنایی با نظم و هماهنگی پدیده‌های خلقت به عنوان دلیلی بر توحید

❖ تمایل به پرستش و استعانت از خداوند

❖ تلاش برای الگوگیری از الگوهای یکتاپرست در مبارزه با شرک

❖ آشنایی با پیام‌های توحیدی قرآن کریم

مباحث فوق در کتاب درسی دانش‌آموز، در قالب دو درس با عناوین ذیل ارائه گردیده است:

□ درس اول: تنها او

□ درس دوم: تنها تو را می‌پرستیم

دانش‌آموز در این بخش می‌آموزد که:

✓ نظم موجود در پدیده‌های خلقت بیانگر قدرت خداوند است.

✓ هماهنگی میان موجودات جهان با محیط اطراف خود، وجود ناظم واحد را به اثبات می‌رساند.

✓ مشکلات ناشی از اداره یک مجموعه توسط دو مدیر، بر اداره کردن جهان توسط یک ناظم تأکید می‌کند.

✓ آیات قرآن کریم و احادیث معصومین، تنها ناظم قادر بر ایجاد چنین نظم شگفت‌انگیزی را خدای یکتا می‌داند.

✓ مبارزات حضرت محمد (ص) و حضرت ابراهیم (ع) در برابر مشرکان به عنوان الگوی یکتاپرستان، بیانگر آن است که تنها

معبود شایسته پرستش، خداوند یگانه است.

به عبارت دیگر دانش‌آموز در این بخش از یک سو با دقت در نظم و هماهنگی حاکم میان موجودات جهان با محیط اطراف

خود، و از سوی دیگر با توجه به مشکلات ناشی از اداره یک مجموعه توسط دو مدیر به وجود ناظم واحد پی می‌برد؛ و با استناد به

آیات قرآن کریم و احادیث معصومین می‌آموزد تنها ناظمی که قادر است چنین نظم شگفت‌انگیزی را ایجاد نماید؛ خدای یکتا است.

سپس با ارائه دو نمونه از مبارزات حضرت محمد (ص) و حضرت ابراهیم (ع) در برابر مشرکان به عنوان الگوی یکتاپرستان، نتیجه گرفته

می‌شود که تنها معبود شایسته پرستش خداوند یگانه است.

لازم به یادآوری است که مفاهیم هر یک از دروس این بخش، مبنای آموزش درس بعد هستند و به دلیل همین پیوستگی، دروس این بخش به صورت متوالی و پشت سر هم با همین ترتیب آموزش داده می‌شوند.

موضوع پیامبری

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به پیامبری به کودکان: در تربیت دینی کودکان دبستانی لازم است که دانش‌آموزان بدانند پیامبران با خدا ارتباط نزدیک داشتند و مردم به فرمان‌های آنها گوش می‌دادند و عمل می‌کردند. در این دوره تلاش بر این است که دانش‌آموزان به اولیای دین علاقه‌مند شوند. اشاره به دوران کودکی آنها، مهربانی آنها با کودکان، مردم و حتی حیوانات برای دانش‌آموزان بسیار مفید است. همچنین می‌توان بر ویژگی‌های اخلاقی پیامبران نیز تأکید نمود.

معرفی بخش پیامبری کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم: در سال‌های گذشته دانش‌آموزان در بخش پیامبری با زندگی پیامبران بزرگ الهی، دوران کودکی پیامبر اسلام (ص) و مهربانی ایشان با کودکان و برخی ویژگی‌های رفتاری آن حضرت آشنا شدند. در پایه ششم با سیره نبوی در ارتباط با دیگران و تأکید ایشان بر ورزش به عنوان عامل حفظ سلامتی و تندرستی آشنا می‌شوند و ضمن ادای احترام به پیامبر اسلام (ص) برای الگوگیری از ایشان تلاش می‌نمایند.

اهداف بخش پیامبری در پایه ششم عبارت است از:

- ❖ ادای احترام به پیامبر اسلام (ص) و الگوگیری از ایشان به عنوان هدایتگر دینی و رهبر دنیوی مردم
- ❖ آشنایی با سیره پیامبر اسلام (ص) در مورد تربیت بدنی و تأکید ایشان بر ورزش به عنوان عامل حفظ سلامتی و تندرستی
- ❖ آشنایی با پیام‌های قرآن کریم

مباحث فوق در کتاب درسی دانش‌آموز، در قالب دو درس با عناوین ذیل ارائه گردیده است:

□ درس نهم: آداب زندگی

□ درس دهم: راه تندرستی

دانش‌آموز در این بخش می‌آموزد که:

- ✓ حضرت محمد (ص) در ارتباط با دیگران به چه شیوه‌ای عمل می‌کردند.
  - ✓ پیامبر اسلام (ص) در مورد تربیت بدنی به عنوان عامل حفظ سلامتی و تندرستی تأکید می‌کردند.
  - ✓ ضمن ادای احترام به پیامبر اسلام (ص) برای الگوگیری از ایشان به عنوان هدایتگر دینی و رهبر دنیوی مردم تلاش کند.
  - ✓ قرآن کریم و احادیث معصومین در زمینه آداب معاشرت و تربیت بدنی راهنمای خوبی برای ما هستند.
- دانش‌آموز در این بخش ضمن آشنایی با بخشی از سیره نبوی برای الگوگیری از ایشان به عنوان هدایتگر دینی و رهبر دنیوی مردم تلاش می‌کند.

موضوع آشنایی با امامان علیهم السلام

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به آشنایی با امامان به کودکان: یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق اوامر آنان و راه و روش زندگیشان برای دانش‌آموزان سرمشق شود. بدین ترتیب مناسب است زندگی روزمره و سیره عملی، مکارم اخلاق، فضایل و خدمات آنان مطرح شود و با شرح مهربانی و اخلاق کریمانه‌شان به جایگاه عالی قدر آنها اشاره گردد تا علاقه قلبی برای دانش‌آموزان به این ترتیب حاصل شود.

معرفی بخش امامت کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم : در سال‌های گذشته دانش‌آموزان در بخش امامت با زندگی دوازده امام و برخی ویژگی‌های رفتاری آنان آشنا شدند. در پایه ششم ضمن آشنایی بیشتر با ویژگی‌های رفتاری اهل بیت(ع) به عنوان بهترین الگوها و تلاش برای الگوگیری از ایشان، بر ضرورت تولی نسبت به امامان و تبری از ظالمان تأکید می‌شود و با معرفی نائبان امام زمان(عج) در دوره غیبت، وظایف شیعیان در این دوره تبیین می‌گردد.

اهداف بخش امامت در پایه ششم عبارت است از :

- ❖ دانش‌آموزان به اهل بیت(ع) به عنوان بهترین الگوها ادای احترام کنند و برای الگوگیری از آنها علاقه نشان دهند.
- ❖ دانش‌آموزان بر انجام وظیفه تولی نسبت به امامان و تبری از ظالمان تمایل نشان دهند.
- ❖ دانش‌آموزان با نقش امام حسین(ع) و یارانش (با محوریت حضرت قاسم(ع)) در دفاع از دین آشنا شوند و از آنها قدردانی کنند.
- ❖ دانش‌آموزان با نائبان امام زمان(عج) در دوره غیبت (امام خمینی، مراجع تقلید و ولی فقیه) آشنایی بیشتری پیدا کنند و برای ادای احترام به آنها تلاش نمایند.

❖ آشنایی با پیام‌های قرآن کریم درباره اهل بیت(ع) و وظیفه تولی نسبت به امامان و تبری از ظالمان
مباحث فوق در کتاب درسی دانش‌آموز، در قالب چهار درس با عناوین ذیل ارائه گردیده است :

□ درس پنجم : شتربان با ایمان

□ درس ششم : سرور آزادگان

□ درس هفتم : سیمای خوبان

□ درس هشتم : جانشینان امام زمان (عج)

دانش‌آموز در این بخش می‌آموزد که :

- ✓ اهل بیت(ع) بهترین الگوهای انسان هستند و ضمن ادای احترام به ایشان، برای الگوگیری از آنها تلاش کند.
- ✓ نسبت به امامان و وظیفه تولی را رعایت کند.
- ✓ نسبت به ظالمان تبری نماید.
- ✓ قرآن کریم و احادیث معصومین در زمینه تولی و تبری چه پیامی دارند.
- ✓ امام حسین(ع) و یارانش چه نقشی در دفاع از دین ایفا کردند.
- ✓ حضرت قاسم(ع) که بود و در دفاع از دین چه نقشی داشت.
- ✓ پیام قرآن کریم در مورد اهل بیت(ع) چیست.
- ✓ مشخصات امام زمان(عج) چیست.
- ✓ نائبان امام زمان(عج) در دوره غیبت چه ویژگی‌هایی دارند.
- ✓ وظیفه ما در دوره غیبت چیست.
- ✓ ولی فقیه به چه کسی گفته می‌شود و چه وظیفه‌ای بر عهده دارد.

موضوع جهان آخرت

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به جهان آخرت به کودکان : معاد از جمله معارفی است که در بین تمامی ادیان توحیدی مشترک بوده و در شکل دهی به رفتار یک مسلمان نقش بسزایی دارد. یاد معاد در ابتدای امر مانند هشدار و علامت خطر و در نهایت حاکی از شوق دیدار و ملاقات با خدای متعال است و این باور، زمینه‌ساز بسیاری از اعمال خیر و دوری جستن از بدی‌ها و نیل به

سعادت واقعی را فراهم می‌سازد. در طرح موضوع جهان آخرت رعایت اصولی در آموزش معاد به کودکان قابل توجه است.

۱- اصل حاکم بر آموزش مفهوم معاد حرکت از مفاهیم ساده به پیچیده و از مفاهیم تجربی به سوی مفاهیم انتزاعی است.

۲- موضوع معاد به گونه‌ای مطرح شود که باعث اضطراب و ترس بی‌مورد در دانش‌آموزان نگردد و به تعالی روحی آنها لطمه وارد نکند.

۳- در طرح موضوع معاد به زیبایی‌های زندگی پس از مرگ و پاداش الهی به تلاش انسان‌ها بیشتر توجه شود.

۴- صرف آشنایی و شناخت مجموعه‌ای از مفاهیم، هدف نیست بلکه تقویت نگرش و گرایش دانش‌آموزان به انجام کارهای نیک، هدف اصلی آموزش معاد در دوره ابتدایی می‌باشد.

معرفی بخش جهان آخرت کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم : در سیر آموزش معاد از سال سوم تا پنجم، تلاش شد تا با تحلیل مفاهیم بحث معاد شامل اصل وجود معاد، معنای معاد، تحت نظارت بودن اعمال، رسیدگی به اعمال انسان، پاداش و جزا؛ این مفاهیم برای دانش‌آموزان ساده و قابل‌باور باشند. در پایه ششم سعی بر این است که دانش‌آموزان با استناد به آیات قرآن بر وجود معاد استدلال نمایند و ضمن شناسایی تأثیر اعتقاد به معاد در زندگی، برای اصلاح رفتار با اعتقاد به معاد کوشش کنند.

اهداف بخش معاد در پایه ششم عبارت است از :

❖ دانش‌آموزان تأثیر اعتقاد به معاد در زندگی را شناسایی کنند و برای اصلاح رفتار با اعتقاد به معاد کوشش نمایند.

❖ آشنایی با پیام‌های قرآن کریم در مورد قیامت

مباحث فوق در کتاب درسی دانش‌آموز، در قالب دو درس با عناوین ذیل ارائه گردیده است :

□ درس سوم : جهان دیگر

□ درس چهارم : یاد آن روز بزرگ

دانش‌آموز در این بخش می‌آموزد که :

✓ رابطه دنیا با آخرت چیست.

✓ با ارائه دلیل بر وجود معاد استدلال کند.

✓ برای اصلاح رفتار با اعتقاد به معاد کوشش نماید.

✓ آیات قرآن کریم در مورد قیامت چه پیامی دارند.

معرفی بخش قرآن کریم کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم : جهت تحقق اهداف دروس، آیات و احادیث بسیاری به کار گرفته شده است تا دانش‌آموزان به تدریج دریابند که دین را باید از منابع معتبر آن (کلام خدا و سخن معصومان) که از هر خطا و اشتباه به دور هستند، دریافت کنند. آیات و احادیث درس در بسیاری از موارد، مفاهیم درس را جمع‌بندی و نتیجه‌گیری می‌کنند و دین را از زبان منابع اصیل در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهند.

اهداف بخش قرآن کریم در پایه ششم عبارت است از :

❖ آشنایی با پیام‌های قرآن کریم در موضوعات مختلف دینی

آیات قرآن کریم در کتاب درسی دانش‌آموز، در دروس ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۷، ۹، ۱۲، ۱۴ و ۱۵ ارائه گردیده است.

موضوع آداب و اخلاق اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به اخلاق اسلامی : دوره ابتدایی فرصت مناسبی است تا دانش‌آموزان ارزش‌های

اخلاقی را درونی سازند به ترتیبی که در آینده نه از ترس تنبیه و نه به خاطر تشویق بلکه به خاطر ارزشمندی ارزش‌های اخلاقی، به

رعایت آنها مقید شوند. نکته مهم در آموزش‌های اخلاقی ضرورت استفاده از فرصت‌های عینی و واقعی و نیز لزوم تکرار و تمرین و یادآوری مستمر آموخته‌هاست. بدیهی است بیان مستقیم، نصیحت، سرزنش، مقایسه و... شیوه‌های کم اثری هستند. در مقابل، بیان غیرمستقیم، جلب توجه دانش‌آموزان به منافع متقابل رعایت امور اخلاقی، بهره‌برداری مناسب و به موقع از روابط منحصر به فرد معلم و شاگردی، ایجاد حساسیت در کودکان نسبت به رعایت یا عدم رعایت نکات اخلاقی، تشویق فوری رفتارهای پسندیده، اظهار رضایت آموزگار از انجام این اعمال، تمرین عملی و مستمر آنها در شرایط مختلف و... شیوه‌های مؤثرتری هستند که توصیه می‌شوند.

معرفی بخش آداب و اخلاق اسلامی کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم: آموزش آداب و اخلاق اسلامی در دوره دبستان فرصت مناسبی است تا به تدریج با درونی شدن ارزش‌های اخلاقی زمینه تثبیت عادات پسندیده در دانش‌آموزان فراهم گردد. در پایه ششم بخش آداب و اخلاق اسلامی در صدد آموزش عملی آداب و اخلاق برآمده تا دانش‌آموز برای رفتار خود الگویی عملی بیابد و شیوه رفتار خود را خود انتخاب کند.

اهداف بخش آداب و اخلاق اسلامی در پایه ششم عبارت است از:

- ❖ دانش‌آموزان به نقش تلاش و کوشش در رسیدن به موفقیت توجه داشته باشند و برای رسیدن به موفقیت تلاش کنند.
  - ❖ دانش‌آموزان با آداب معاشرت و مهمانی آشنا شوند و برای به کار بستن آنها تلاش نمایند.
  - ❖ دانش‌آموزان آداب علم جویی و دانش‌آموزی را شناسایی کنند و برای رعایت آنها علاقه نشان دهند.
  - ❖ دانش‌آموزان با تأکید اسلام بر تربیت بدنی و تفریحات سالم آشنا شوند و برای انجام آنها تلاش کنند.
  - ❖ با پیام‌های قرآن کریم در مورد آداب و اخلاق اسلامی آشنا شوند
- مباحث فوق در کتاب درسی دانش‌آموز، در قالب چهار درس با عناوین ذیل ارائه گردیده است:

❑ درس نهم: آداب زندگی

❑ درس دهم: راه تندرستی

❑ درس چهاردهم: راز موفقیت

❑ درس هفدهم: دانش‌آموز نمونه

دانش‌آموز در این بخش می‌آموزد که:

- ✓ معاشرت اسلامی چه آدابی دارد.
- ✓ رعایت آداب معاشرت اسلامی چه فوایدی دارد.
- ✓ قرآن کریم و احادیث معصومین در مورد آداب معاشرت چه پیامی دارند.
- ✓ عوامل مؤثر در حفظ سلامتی و تندرستی کدام‌اند و فواید رعایت آنها چیست.
- ✓ احادیث معصومین در مورد حفظ سلامتی و تندرستی چه پیامی دارند.
- ✓ نقش تلاش و کوشش در رسیدن به موفقیت چیست.
- ✓ عوامل مؤثر در رسیدن به موفقیت کدام‌اند و فواید رعایت آنها چیست.
- ✓ قرآن کریم و احادیث معصومین در مورد نقش تلاش و کوشش و عوامل مؤثر در رسیدن به موفقیت چه پیامی دارند.
- ✓ آداب علم جویی و دانش‌آموزی کدام‌اند و فواید رعایت آنها چیست.
- ✓ احادیث معصومین در مورد آداب علم جویی و دانش‌آموزی چه پیامی دارند.

موضوع احکام اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به احکام اسلامی: آموزش احکام در دوره ابتدایی از دو نظر اهمیت دارد:

الف) تقویت حس و علاقه نسبت به دین و اعمال دینی.

ب) تکمیل آموخته‌های کودکان به ویژه دختران که در همین دوران به سن تکلیف رسیده‌اند.

در آموزش احکام این دوره به چند اصل باید توجه نمود:

۱- گزینش و آموزش احکام مورد نیاز دانش‌آموزان در مقطع ابتدایی یکی از معیارهای موجود در راهنمای برنامه برای انتخاب احکام، نیاز سنی دانش‌آموزان می‌باشد به همین دلیل از آموزش احکام فرعی و جزئیات و شوق یک مسئله که امکان وقوع آن در دوره ابتدایی کمتر است صرف نظر شده است.

۲- توجه به تفاوت‌های جنسیتی و نیازهای هر کدام از دو جنس پسر و دختر: طبق فتوای اغلب مجتهدین، دختران کلاس سوم ابتدایی به سن تکلیف می‌رسند ولی پسران در دوره راهنمایی این مرحله را تجربه می‌کنند به همین دلیل لازم است دختران احکام مورد نیاز خود را با دقت بیاموزند و این الزام برای پسران این دوره وجود ندارد.

۳- رعایت اعتدال در آموزش احکام و پرهیز از افراط و تفریط در این زمینه: سخت‌گیری در آموزش احکام موجب ایجاد اضطراب و حتی وسواس در دانش‌آموزان می‌شود و سهل‌گیری بیش از اندازه هم می‌تواند دانش‌آموزان را در انجام صحیح اعمال دینی دچار مشکل نماید. بنابراین مهم است که تأکید مهم بر شیوه صحیح انجام اعمال دینی با ملایمت و تمرین و تکرار مناسب صورت گیرد.

۴- استفاده از روش‌های جذاب در آموزش احکام: به دلیل نوع معارف در آموزش احکام و مسائل شرعی توصیه می‌شود برای ایجاد جذابیت از موقعیت‌های عینی برای آموزش یک حکم استفاده شود.

۵- رعایت تدریج و تکرار در آموزش احکام: آموزش احکام باید به تدریج انجام شود و به همین دلیل باید فرصت تمرین و تکرار فراوان به دانش‌آموزان داده شود.

معرفی بخش احکام کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم: در برنامه درسی دوره ابتدایی آموزش بخش احکام به شکلی برنامه‌ریزی شده است که دانش‌آموزان به تدریج و در حد رفع نیاز با احکام مورد نیاز برای ورود به سن تکلیف آشنا شوند. بخش احکام در این دوره به دنبال ایجاد مهارت در رفتارهای دینی دانش‌آموزان است تا حدی که دریابند عبادت در اسلام آداب خاصی دارد و یک مسلمان باید این آداب را فرا گیرد و به کار بندد.

اهداف بخش احکام در پایه ششم عبارت است از:

❖ دانش‌آموزان برای رعایت احکام محرم و نامحرم و پوشش اسلامی کوشش کنند.

❖ دانش‌آموزان با احکام دینی نماز و روزه مسافر آشنا گردند و برای انجام آنها سعی نمایند.

مباحث فوق در کتاب درسی دانش‌آموز، در قالب دو درس با عناوین ذیل ارائه گردیده است:

□ درس یازدهم: پاداش بزرگ

□ درس دوازدهم: احکام سفر

دانش‌آموز در این بخش می‌آموزد که:

✓ حدود حجاب به عنوان امری واجب تا چه حد است و رعایت آن چه فوایدی دارد.

✓ افراد محرم و نامحرم چه کسانی هستند.

✓ وظیفه مسافر در خواندن نماز چیست و شرایط آن کدام‌اند.

- ✓ وظیفه مسافر در مورد روزه چیست و شرایط آن کدام اند.
- ✓ قرآن کریم و احادیث معصومین در مورد سفر چه پیامی دارند.

موضوع آداب و مراسم اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به آداب و مراسم اسلامی : آداب و رسوم اسلامی بخش از سیمای دین را به نمایش می‌گذارند و برای دانش‌آموزان جذابیت دارند بر این اساس باید بیشتر احساس و اشتیاق دانش‌آموزان نسبت به اعیاد متمرکز باشد مواردی نظیر چراغانی، مراسم شادی و سرور، اجرای برنامه‌های شاد و ... .

معرفی بخش مراسم اسلامی کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم : مراسم اسلامی که بخشی از سیمای دین را به نمایش می‌گذارند؛ در حقیقت بازتابی از عقاید دینی محسوب می‌شوند و وسیله مؤثری در جهت توانا ساختن دینداران برای حرکت عاطفی و عقلانی به اعماق دین به شمار می‌آیند. دانش‌آموزان در درس‌های این بخش در می‌یابند که در اسلام فعالیت‌های اجتماعی و مراسم شاد و پر نشاط مذهبی فراوانی وجود دارد که مسلمانان با شرکت در آنها ضمن برقراری رابطه دوستی و برادری با یکدیگر، ارزش‌های دینی خود را پاس می‌دارند.

اهداف مراسم اسلامی در پایه ششم عبارت است از :

- ❖ دانش‌آموزان با مراسم حج و عید قربان آشنا شوند.
- ❖ دانش‌آموزان با مقام شهید و دفاع مقدس آشنا شوند و برای شرکت در مراسم تجلیل از آنها کوشش کنند.
- ❖ دانش‌آموزان برای مشارکت در مراسم دهه فجر و راهپیمایی ۲۲ بهمن گرایش نشان دهند.
- مباحث فوق در کتاب درسی دانش‌آموز، در قالب دو درس با عناوین ذیل ارائه گردیده است :

□ درس سیزدهم : عید مسلمانان

□ درس پانزدهم : رهبر کوچک

دانش‌آموز در این بخش می‌آموزد که :

- ✓ بخش‌های مختلف مراسم حج کدام‌اند و فواید آنها چیست.
- ✓ مراسم و آداب عید فطر و قربان چگونه است تا برای شرکت در آنها تمایل پیدا کند.
- ✓ ویژگی مهم دو عید فطر و قربان چیست.
- ✓ مقام شهدای دفاع مقدس و درس‌هایی که از آنها می‌گیریم کدام‌اند تا برای شرکت در مراسم تجلیل شهدا علاقه نشان دهد.
- ✓ قرآن کریم و احادیث معصومین در مورد مقام شهدا چه پیامی دارند.
- معرفی بخش شخصیت‌های دینی کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم : یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر و راه و روش زندگی آنان به عنوان سرمشقی برای دانش‌آموزان تلقی شود.

اهداف بخش شخصیت‌های دینی در پایه ششم عبارت است از :

- ❖ دانش‌آموزان با برخی امام‌زادگان (برادر و خواهر امام رضا(ع)) حضرت معصومه (س)، احمد بن موسی و حضرت عبدالعظیم(ع) آشنا شوند و برای زیارت آنها اظهار علاقه کنند.

مباحث فوق در کتاب درسی دانش‌آموز، در قالب یک درس با عنوان ذیل ارائه گردیده است :

□ درس شانزدهم : زیارت

دانش آموز در این بخش می آموزد که :

- ✓ حضرت معصومه (س) کیست و چه ویژگی هایی دارد تا برای زیارت ایشان تلاش کند.
- ✓ احمد بن موسی (ع) کیست و چه ویژگی هایی دارد تا برای زیارت ایشان تلاش کند.
- ✓ حضرت عبدالعظیم (ع) کیست و چه ویژگی هایی دارد تا برای زیارت ایشان تلاش کند.
- ✓ آداب زیارت چیست.

معرفی بخش خودشناسی کتاب هدیه های آسمان پایه ششم : در سیر آموزش خودشناسی از سال دوم تا پنجم، تلاش شد تا با تحلیل مفاهیم بحث خودشناسی شامل آشنایی با خود به عنوان مخلوق محبوب و مورد توجه خداوند، آگاهی از نیاز خود به پاکیزگی، آگاهی از نیاز به نعمت های بی شمار الهی، شناخت آثار و نتایج اعمال خود در زندگی، آشنایی با نیاز خود به ارتباط با همسالان و آگاهی از نیاز خود به درس گرفتن از پیشوایان، این مفاهیم برای دانش آموزان ساده و قابل درک شوند. در پایه ششم سعی بر این است که با تشویق دانش آموزان به تلاش برای الگوگیری از پیشوایان دینی، به نیاز نمونه طلبی و نمونه پذیری که از مسائل ذاتی انسان به شمار می آید پاسخ داده شود. در توضیح مطلب لازم به ذکر است که انسان بدون اسوه و مقتدا توانایی سیر به سوی کمال را ندارد. انسان بدون الگو دچار سردرگمی و سرگشتگی است زیرا نمی داند در کدام جهت حرکت کند؟ با کدام سرعت به پیش رود؟ چگونه با موانع راه برخورد نماید؟ و چه روشی را در حرکت و رویارویی با مشکلات در پیش روی خود قرار دهد؟ چنانچه انسان اسوه حسنه را نشناسد و او را در همه زمینه ها مقتدای خود قرار ندهد، یقیناً نمونه های منفی و کاذب، اقتدای او را بر عهده خواهند گرفت و او را به گمراهی خواهند کشاند. بنابراین، نیاز ذاتی انسان به نمونه پذیری و اقتدا به الگوهای نیکو برای حرکت به سوی کمال و عدم پیروی از الگوهای منفی و کاذبی که در جهت گمراهی انسان ها تلاش می کنند ضرورت الگوگیری از پیشوایان دینی را تبیین می نماید.

مبحث خودشناسی در کتاب درسی دانش آموز، در دروس ۲، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۶ و ۱۷ ارائه گردیده است.

ساختار محتوای آموزشی دروس هدیه‌های آسمان؛ ششم دبستان

معلمان گرامی به منظور تدوین طرح درس کامل، تدریس موفق و کارآمد و ارزشیابی هدف محور، می‌بایست ضمن تحلیل آموزشی هر درس، با ساختار کلی هر درس از کتاب هدیه‌های آسمان آشنا گردند. به طور معمول هر درس، از اجزای زیر تشکیل شده است؛ که در طول تدریس، در فرایند یاددهی – یادگیری هریک می‌باید مورد بحث قرار گیرد. اجزای هر درس عبارت‌اند از:

ردیف	اجزای درس	ردیف	اجزای درس
۱	تصاویر	۷	گفت‌وگو کنید
۲	عنوان درس	۸	همراه با خانواده
۳	ورودی	۹	اجرای نمایش
۴	متن درس	۱۰	تحقیق کنید
۵	ببین و بگو	۱۱	خاطره‌گویی
۶	فکر کن و بگو	۱۲	کامل کنید

در این بخش به تفصیل به کارکرد آموزشی هریک از اجزای درس خواهیم پرداخت:

۱- تصاویر

معلمان گرامی، فراموش نکنید اولین بخش از محتوای آموزشی که دانش‌آموزان با آن ارتباط برقرار می‌نمایند هرگز متن درس نیست، با توجه به اینکه دانش‌آموزان در این دوره از سواد بصری بالایی برخوردارند، به خوبی با مشاهده همراه با درک و فهم با تصویرهای کتاب ارتباط برقرار نموده و تلاش برای کشف راز و رمزها و ارتباط منطقی تصاویر با متن درس و هدف آموزشی می‌نمایند. انتظار مؤلفان کتاب هدیه‌های آسمان از شما معلمان گرامی این است که با تصاویر

نظم و هماهنگی که در جهان اطراف ما وجود دارد، نشانه چیست؟

به عنوان بخشی از محتوای آموزشی مواجه شده و حتماً تصویر خوانی را به عنوان یکی از مراحل تدریس خود قرار دهید و به یاد داشته باشید تصاویر کتاب جنبه تزئینی نداشته و برای خلق هر یک ساعت‌های طولانی، تصویرگران کتاب‌ها روی آن زحمت کشیده‌اند. تصاویر هر درس می‌تواند در ایجاد انگیزه مناسب تدریس کارکرد کاملاً مفید و اثر بخشی داشته باشد.

روشی برای تصویرخوانی

تصویرخوانی (استفاده از تصویر برای درک یک معنا و مفهوم) را می‌توانید در سه قدم مشخص و مجزا اما کاملاً مرتبط با یکدیگر، انجام دهید.

قدم اول: براساس سؤال «دقیقاً چه چیزی در تصویر می‌بینید؟»

در این مرحله، به بچه‌ها توصیه و کمک کنید تا دقیقاً آنچه را می‌بینند، با تمامی جزئیات شرح دهند؛ بدون آنکه به روابط و پیوند اجزا توجه و دقت کنند یا این روابط را حدس بزنند.

در این مرحله، جمله‌هایی نظیر «من در اینجا ..... می‌بینم» یا «اینجا، چند ..... وجود دارد». به کار گرفته می‌شود، به کاربردن جمله‌هایی مثل «به نظر من، این بچه مشغول ..... است» یا «فکر می‌کنم ..... خطاست. در واقع، در این مرحله فقط توانایی مشاهده دقیق و مستقیم دانش‌آموزان مورد نظر ماست.

قدم دوم: براساس سؤال «چه رابطه‌ای بین چیزها و افراد می‌بینید (یا حدس می‌زنید)؟»

در این مرحله به دانش‌آموزان توصیه و کمک کنید تا براساس آنچه می‌بینند، روابط بین اجزا را حدس بزنند، برای این کار باید به تمامی جزئیات و روابط و پیوندها و نیز عناصر پنهان از طریق «حدس» توجه شود.

در این مرحله، جمله‌هایی نظیر «من حدس می‌زنم که این کودک کاملاً سیر و سرحال است؛ چون شیر خورده است» یا «فکر می‌کنم این دو کودک با هم خواهر و برادرند» به کار گرفته می‌شود ولی در این مرحله ما به داستان‌سرایی نمی‌پردازیم.

قدم سوم: براساس پرسش‌هایی نظیر «درباره تصویر چگونه فکر می‌کنید؟» «تصویر چه می‌خواهد بگوید؟» و ...

در این مرحله، دانش‌آموزان را به بهره‌گیری از تخیل خود فرا بخوانید. از آنها بخواهید که با توجه به تصویر، به داستان‌سرایی و خلق موقعیت‌های ذهنی بپردازند. در این مرحله، دانش‌آموزان می‌توانند در عناصر ذهنی خود دخل و تصرف کنند و به تحلیل، ترکیب یا نقد بپردازند. آنها براساس تصور ذهنی و تفسیر شخصی خود می‌توانند تصویر و عناصر آن را ببینند.

۲- عنوان درس

معمولاً عناوین درس‌ها به صورت مستقیم به موضوع و هدف کلی هر درس اشاره می‌نماید. اما در کتاب سال ششم علاوه بر عناوین مستقیم مانند «زیارت»، «احکام سفر»، از عناوین غیر مستقیم مانند: «راز موفقیت»، «یاد آن روز بزرگ»، «سیمای خوبان» استفاده شده است. کارکرد بسیار اثر بخش عناوین مستقیم و غیر مستقیم ایجاد انگیزه و آغاز فرایند تفکر منطقی دانش‌آموز درباره هدف بررسی می‌باشد. به همین منظور به دبیران محترم توصیه می‌گردد پیش از آغاز خواندن متن درس همراه با دانش‌آموزان پیرامون عنوان و موضوع اصلی و هدف کلی درس به گفت‌وگو بپردازید. در واقع عنوان درس می‌تواند یک پیش‌سازمان‌دهنده مناسب، برای آغاز تدریس شما باشد.

۳- ورودیه

همانگونه که در کارکرد عنوان هر درس بیان شد، انتظار می‌رود جرقه تفکر و فرایند منطقی اندیشیدن با بحث درباره عنوان آغاز گردد. ورودیه درس‌ها که گاهی به صورت پرسشی و سؤالی هدف محور مانند درس‌های اول و دوازدهم و گاهی در قالب حکایاتی

از سیره معصومین علیهم السلام مانند درس‌های چهارم و نهم نیز به ادامه فرایند منطقی تدریس کمک رسانده و ارزشیابی تشخیصی مناسبی از میزان پیش دانسته‌های دانش‌آموزان در ارتباط با هدف ارائه می‌نماید.

درس چهارم یاد آن روز بزرگ

مردی نزد پیامبر(صلی الله علیه و آله) آمد و از ایشان خواست که به او قرآن بیاموزد. پیامبر(صلی الله علیه و آله) یکی از یارانش را مأمور آموختن قرآن به او کرد. وقتی آن مرد سوره زلزال و دو آیه آخر آن را یاد گرفت به معلم خود گفت «همین دو آیه برای من کافی است».

ماجرای او را برای پیامبر بازگو کردند. پیامبر فرمود: «این مرد در حالی به خانه‌ی خود برگشت که دین را به خوبی فرا گرفته بود».

فکر می‌کنید در این دو آیه چه نکته‌ای آمده است که او می‌گفت همین دو آیه برای من کافی است؟

درس دوم احکام سفر

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ
(ای پیامبر به مردم) بگو: در زمین سفر کنید.
سوره نعام، آیه ۱۱

آیا تاکنون به سفر رفته‌اید؟
سفر برای دیدن فامیل و آشنایان، برای زیارت و یا برای تفریح و گردش؟
به نظر شما این سفرها چه فایده‌هایی برای ما دارد؟
پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید:

سفر کنید، تا سالم بمانید

***

در سال‌های قبل با احکام نماز و روزه آشنا شدیم. خدای مهربان هنگامی که ما به سفر می‌رویم،

۴- متن و بدنه درس

کارکرد اصلی متن درس شرح و توضیح مفاهیم اساسی و اهداف درس می‌باشد. در این بخش از معلمان گرامی انتظار می‌رود از خواندن یکباره متن خودداری نموده و با مشارکت فعال دانش‌آموزان به خوانش متن درس بپردازند.

برای جلب مشارکت بهینه دانش‌آموزان آغاز خواندن متن درس را به دانش‌آموزان داوطلب واگذار نمایید. در ادامه می‌توانید بعد از دو یا سه سطر از مشارکت سایر دانش‌آموزان بهره‌مند شوید. در هنگام خواندن متن درس به ویژه در درس‌هایی که در قالب داستان، نمایشنامه و حکایت تألیف شده است، از دانش‌آموزان ایفای نقش را مطالبه کنید و در پایان بازخورد و ارزیابی خودتان و با دانش‌آموزان را از نحوه عملکرد خواندن با احساس متن درس اعلام کنید.

فراموش نکنید پرسش‌های درون متن، علامت‌های تعجب و جملات نیمه تمام نشانه‌های مهمی در جهت تبیین مفاهیم اساسی درس، تعامل با دانش‌آموزان می‌باشند، با حوصله در این ایستگاه‌های یادگیری با دانش‌آموزان توقف کنید و فرایند منطقی تفکر درباره هدف درس را پیگیری نمایید.

۵- ببین و بگو

دانش‌آموزان با فعالیت «ببین و بگو» در سال‌های گذشته نیز آشنایی و تمرین داشته‌اند به عنوان مثال در پایه دوم ابتدایی مشابه این فعالیت با عنوان «بگرد و پیدا کن» وجود دارد. در این فعالیت انتظار می‌رود معلمان گرامی، حس کنجکاوی دانش‌آموزان را

تحریک نموده تا دانش‌آموزان با دقت در محیط پیرامون خود و زندگی ملموس روزانه خود مصادیق عینی دینداری را بیابند. در واقع این فعالیت یادگیری به دنبال توسعه مفاهیم اساسی درس و بسط یادگیری با مشارکت فعال دانش‌آموزان می‌باشد. معلمان گرامی در این فعالیت به دنبال یک جواب یکسان نباید باشند زیرا دانش‌آموزان مصادیق گوناگون اما کاملاً درستی از زندگی‌های روزمره خویش در ارتباط با هدف درس می‌یابند. اجازه دهید تا آنها درک و فهم خویش را به راحتی در کلاس بیان کنند.

۶- فکر کن و بگو

با توجه به پیشرفت مراحل تدریس، اکنون زمان جمع‌بندی مفاهیم آموخته شده در درس توسط دانش‌آموزان است. در مرحله اول معلمان گرامی از یادگیری تک تک دانش‌آموزان باید اطمینان حاصل کنند. پس نیازمند یک فعالیت هستیم تا دانش‌آموزان به صورت فردی اهداف حیطه شناختی را درک کرده و سپس از زبان خودش و با زبان و کلمات گوناگون بیان کنند. فراموش نکنیم اختصاص زمان مناسب و آرامش و سکوت کلاس درس در انجام این فعالیت نقش به سزایی دارد. کارکرد این فعالیت آموخته‌های دانش‌آموزان را در ذهن او تثبیت می‌نماید.

۷- گفت‌وگو کنید

یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های آموزشی هر درس، فعالیت «گفت‌وگو کنید» می‌باشد. این فعالیت معمولاً فرصت جمع‌بندی پایانی از هر درس را توسط معلم محترم و با مشارکت کامل دانش‌آموزان ارائه می‌نماید. در این راستا ابتدا باید دانش‌آموزان به نحو فردی هدف درس را درک و فهم و بیان کرده باشند. این مرحله پیش از این در فعالیت «فکر می‌کنم» صورت گرفته است. در این فعالیت، معلمان گرامی با گروه‌بندی دانش‌آموزان، طرح پرسش و ارائه زمان مناسب، زمینه بحث و گفت‌وگوی گروهی را در کلاس فراهم آورند. سپس از هر گروه یک نماینده به بیان نظرات پرداخته و سایر گروه‌ها به ارزیابی و داوری پاسخ گروه‌های دیگر بپردازند. فراموش نکنیم این فعالیت نه تنها اهداف درس در حیطه شناختی را برای دانش‌آموزان تثبیت و تقویت می‌نماید بلکه با مورد تأیید قرار گرفتن رفتارهای دینی و عقاید اسلامی دانش‌آموز در گروه همسالان، اهداف درس در حیطه عاطفی (نگرشی) نیز تقویت و تثبیت می‌گردد. امیدواریم دانش‌آموز از این به بعد، با شناخت و علاقه، تلاش بیشتری برای انجام رفتارهای دینی از خود بروز دهد.

۸- همراه با خانواده

یکی از اساسی‌ترین انتظارات در تعلیم و تربیت دینی دانش‌آموزان، تغییر رفتار آشکار بر مبنای آموخته‌های کتاب‌های درسی می‌باشد. همانگونه که فرایند یادگیری از کلاس درس توسط معلم آغاز گردید، و با فعالیت‌های متنوعی به ویژه «فکر کن و بگو» درونی‌سازی مفاهیم و ارزش‌های دینی صورت پذیرفت و با فعالیت‌هایی مانند «گفت‌وگو کنید» دانش‌آموز به خودباوری و ارزش اجتماعی دینداری در گروه همسالان و محیط مدرسه دست یافت؛ اکنون نوبت به تأثیر غیر قابل انکار خانواده همسو با مدرسه در درس دینی و تثبیت «هویت دینی» آموخته شده توسط دانش‌آموز رسیده است. اگر دانش‌آموز اهداف، مفاهیم و ارزش‌های دینی که در کلاس فراگرفته در خانواده ارزشمند و مورد تقدیر یافت آنگاه می‌توان امیدوار بود در صحنه‌های اجتماعی پای‌بندی بیشتری در ابراز هویت دینی و دینداری از خود نشان دهد. بنابراین از معلمان گرامی انتظار جدی می‌رود، پس از پایان تدریس در جلسه اول برای جلسه دوم حتماً پیگیری شایان توجه از نحوه انجام این فعالیت در خانه به عمل آورند. دبیران محترم می‌توانند در سایر درس‌هایی که این فعالیت طراحی نشده با خلاقیت خویش این جنبه از آموزش را عمومیت بخشند.

۹- اجرای نمایش

محتوای آموزشی برخی از درس‌ها به ویژه در بخش‌های «اخلاق اسلامی و آداب» در قالب نمایشنامه تألیف شده است. علاوه بر این درس‌های دیگری مانند: درس دوم و ماجرای بت‌شکنی حضرت ابراهیم (ع)، درس چهارم و داستان مردی که می‌خواست قرآن بیاموزد و درس پنجم و حکایت شتربان با ایمان و... به خوبی از قابلیت تدریس با استفاده از روش «ایفای نقش» برخوردار است. در ایفای نقش نه تنها دانش‌آموز مشارکت بسیار فعالی در یادگیری از خود ابراز می‌دارد بلکه نگرش و علائق دینی خود را به خوبی اظهار می‌دارد. نمایش به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد که به رشد اجتماعی، شکل‌گیری و تثبیت شخصیت در گروه همسال، دست یابند. فراموش نکنید در نمایش لذت و شادی از دین‌آموزی در جان دانش‌آموزان ماندگار می‌شود. در این روش، شاگردانی که در صحنه نمایش (جلو کلاس یا در سالن نمایش) به ایفای نقش می‌پردازند، معمولاً یکدیگر را مخاطب قرار می‌دهند و گفت‌وگوها بین آنان مبادله می‌شود. صحنه اجرای نمایش باید طوری ترتیب داده شود که همه شاگردان بتوانند عملیات را ببینند و ایفاگران نقش باید بلند صحبت کنند تا همه بینندگان، گفت‌وگوی آنان را بشنوند.

در اجرای روش ایفای نقش، معمولاً باید مراحل زیر دنبال شود:

- تعیین موضوع و نوشتن آن به صورت نمایشنامه
  - فراهم کردن شرایط و وسایل لازم برای اجرای نمایش
  - تعیین نقش‌هایی که باید ایفا شوند
  - آماده کردن فراگیران برای ایفای نقش، از قبیل گرم کردن و تمرین دادن
  - توضیح مختصر در مورد موضوع و هدف نمایش برای شاگردان
  - اجرای نمایشنامه
  - بحث درباره محتوا و چگونگی اجرای نمایشنامه و ارزشیابی نتایج آن
- به منظور اجرای بهینه این روش به معلمان گرامی توصیه می‌شود:
- ۱- یک هفته قبل، درس قابل تدریس با روش ایفای نقش را به دانش‌آموزان معرفی نمایید.
  - ۲- انتخاب به صورت گروهی و گردشی در میان تمام دانش‌آموزان باشد.
  - ۳- زمان اجرای نمایش را به لحاظ محدودیت به دانش‌آموزان اعلام نمایید.
  - ۴- به هنگام و پس از اجرای نمایش با توجه به هدف درس توسط سایر دانش‌آموزان و معلم بازخورد و نقد و ارزیابی کنید.
  - ۵- تلاش دانش‌آموزان نمایشگر را می‌توانید به عنوان یکی از نمرات ارزشیابی مستمر ثبت کنید.

۱۰- تحقیق کنید

با توجه به تکمیل فرایند تدریس و جمع‌بندی با فعالیت «گفت‌وگو کنید» اکنون نوبت به تثبیت یادگیری اهداف درس در فضای خارج از کلاس درس می‌باشد. پیش از این مسئولیت این بخش به عهده تکالیف و پرسش‌های انتهایی هر درس نهاده شده بود. حال با توجه به حذف تکلیف نویسی به شیوه گذشته فعالیت‌های تکمیلی مانند «همراه با خانواده»، «تحقیق کنید»، جایگزین مناسبی می‌باشند. به منظور تقویت روحیه پژوهشی و همسو با سند تحول بنیادین که انتظار تربیت دانش‌آموزانی پژوهنده در هر درس را از معلمان پژوهنده دارد، ضروری است با توجه کامل دانش‌آموزان به این فعالیت اقدام نمایید. هم اکنون در درس‌های پنجم، ششم، دوازدهم و شانزدهم، فعالیت «تحقیق کنید» وجود دارد، اما معلمان گرامی می‌توانند برای سایر درس‌ها فعالیت تحقیقی پژوهشی مناسب طراحی و نتیجه آن را به عنوان بخشی از ارزشیابی مستمر دانش‌آموزان ثبت نمایند.

۱۱- خاطره گویی

یکی از اهداف درس و تربیت اسلامی، پیوند آموخته‌های دانش‌آموزان با زندگی روزمره آنها می‌باشد. خاطره‌گویی به عنوان یک فعالیت آموزشی هدفمند به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا با بررسی رفتار و عقاید گذشته خویش به اکتشاف جنبه‌های غالباً مثبت و گاه پیامدهای منفی ترک برخی از آداب و رفتارهای دینی بپردازد. در این مسیر اکتشافی خودباوری دانش‌آموز به توانمندی‌های خویش جهت کسب فضایل اخلاقی و دینی افزون می‌گردد. فراموش نکنیم در این فرایند وجدان و یا همان فطرت که سرمنشأ تربیت دینی است به رسمیت شناخته شده و شکوفا می‌گردد. هم اکنون در درس‌های ششم، سیزدهم و شانزدهم این فعالیت طراحی شده است. معلمان گرامی برای سایر درس‌ها به ویژه در درس‌های دوازدهم (احکام سفر)، درس چهاردهم (راز موفقیت) و درس پانزدهم (رهبر کوچک) نیز می‌توانند از این فعالیت بهره جویند.

افزون بر این می‌توانند از فعالیت خاطره نویسی و قرائت آن در کلاس و ثبت به عنوان بخشی از ارزشیابی مستمر استفاده کنید.

۱۲- کامل کنید

همانگونه که در فعالیت «تحقیق کنید» بیان شد، با توجه به تغییر شیوه تکلیف نویسی رایج در کتب درسی و حذف پرسش‌های پایانی هر درس فعالیت‌های مناسب دیگری جایگزین گردیده است. یکی از فعالیت‌های مکمل جایگزین «کامل کنید» می‌باشد. هم اکنون در درس‌های ۶، ۷، ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۵، ۱۷ از این فعالیت استفاده شده است.

انتظار می‌رود معلمان گرامی پس از پایان تدریس ضمن توضیح روش انجام این فعالیت در جلسه دوم یادآوری اهداف درس به تکمیل و اصلاح این فعالیت بپردازند، فراموش نکنید کارکرد اصلی این فعالیت برقراری ارتباط میان مفاهیم اساسی هر درس و تثبیت یادگیری دانش‌آموزان است.

کامل کنید

نام دوازده امام در جدول زیر آمده است نام ایشان را پیدا کنید و دور آن‌ها خط بکشید. با حروف باقی‌مانده، کلمه‌ای پنج حرفی ساخته می‌شود. جمله‌ی زیر را با آن کامل کنید.

وظیفه‌ی ما در برابر امامان، ..... است.

۱. امام علی علیه‌السلام	۲. امام حسن علیه‌السلام	۳. امام حسین علیه‌السلام
۴. امام سجاد علیه‌السلام	۵. امام باقر علیه‌السلام	۶. امام صادق علیه‌السلام
۷. امام کاظم علیه‌السلام	۸. امام رضا علیه‌السلام	۹. امام جواد علیه‌السلام
۱۰. امام هادی علیه‌السلام	۱۱. امام عسکری علیه‌السلام	۱۲. امام مهدی علیه‌السلام

ح	ک	ا	هـ	ق	د	ا	س	*
س	ا	م	ا	ط	ن	ی	س	ح
س	ب	ا	ق	ر	د	هـ	ظ	ن
ج	ر	ع	ل	ی	د	ی	م	ا
ا	ض	ج	و	ا	د	ی	ع	ت
د	ا	ع	س	ک	ر	ی	*	*

کامل کنید

در جدول زیر چه کسانی نسبت به مریم و حمید محرم و چه کسانی نامحرم‌اند. در خانه‌های خالی بنویسید.

نسبت به مریم:

دایی	پسر عمو	شوهر خواهر	عمو	پسر خاله	پسر برادر	شوهر عمه

نسبت به حمید:

دختر عمه	خاله	دختر دایی	دختر خواهر	زن عمو	دختر برادر	زن برادر

گفت‌وگو کنید

سعیده تازه به سن تکلیف رسیده است. با جدا کردن موارد صحیح از غلط به او کمک کنید تا احکام خود را به درستی یاد بگیرد:

- او بدون جوراب به خانه‌ی شوهر عّمّه‌ی خود می‌رود.
- عمویش به خانه‌ی آن‌ها آمده است و او بدون روسری از او پذیرایی می‌کند.
- در حضور نامحرم وضو می‌گیرد.

در راستای تولید بسته آموزشی درس هدیه‌های آسمان؛ ششم دبستان، در کنار کتاب درسی و کتاب راهنمای معلم، فیلم راهنمای تدریس هدیه‌های آسمان، پایه ششم، از سوی دفتر تکنولوژی آموزشی تولید شده و در میان معلمان گرامی توزیع شده است. به‌طور اکید توصیه می‌شود در کنار مطالعه این کتاب، به این DVD نیز مراجعه نمایید.